

Kritik mot rättspsykiatrisk enhet för genomförandet av ytliga kroppsbesiktningar och kontroll av brev försändelser. Även kritik för underlåtenhet att dokumentera dessa tvångsåtgärder i patientjournalen

Anmälan

AA var intagen för rättspsykiatrisk vård vid Restad gård, en rättspsykiatrisk enhet inom NU-sjukvården, Västra Götalandsregionen. I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot att han ständigt visiterades när han lämnade och återvände till avdelningen, vilket han gjorde flera gånger dagligen. Vid visitationerna fick han klä av sig naken. AA ifrågasatte om det inte skulle föreligga misstanke om insmuggling av narkotika för att visitation skulle få ske. AA klagade även på rutinerna för kontroll av försändelser och tog därvid bl.a. upp att det förekom att försändelser öppnades utan att den intagne var närvarande.

Utredning

Inledningsvis tog JO del av journalen rörande AA. Därefter anmodades Utförarstyrelsen för NU-sjukvården, Västra Götalandsregionen, att inkomma med utredning och yttrande angående det som AA framförde i sin anmälan. I remissen angavs att remissvaret även skulle innehålla en beskrivning av hur åtgärderna hade dokumenterats. Utförarstyrelsens majoritet avgav remissvar. En av ledamöterna var skiljaktig och ansåg att ärendet skulle återremitteras för komplettering. Utförarstyrelsen anförde huvudsakligen följande i sitt remissvar.

Såsom framgår av bifogat yttrande från patientansvarig överläkare på rättspsykiatriska enheten och chefsöverläkaren (yttrandet här utelämnat, JO:s anm.) har den rättspsykiatriska enheten på Restad gård stora problem med narkotikainförsel på avdelningen och narkotikaanvändning av de intagna patienterna. Enligt yttrandet använder sig den rättspsykiatriska enheten av möjligheten till kroppsvisitation av patienterna som ett hjälpmedel i strävan att förhindra att narkotika förs in på avdelningen. Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård § 8 och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård § 23 åberopas.

Problemet med narkotika på avdelningen är också orsaken till att inkommande brev öppnas inför personalens åsyn. Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård § 8 och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård § 22 åberopas. Enligt bifogat yttrande får det inte förekomma att brev öppnas utan att patienten är närvarande. Inte heller får personal ta del av det skriftliga innehållet.

Utförrarstyrelsen ställer sig bakom av chefsöverläkare och patientansvarig läkare vidtagna åtgärder enligt ovan för att förhindra att narkotika förs in på avdelningen.

Dokumentation av åtgärderna

Såsom framgår av bifogat yttrande har någon strukturerad journalföring av angivna åtgärder tidigare ej skett. Sådan rutin har emellertid nu införts.

AA yttrade sig över remissvaret.

I sitt beslut den 7 mars 2000 anförde JO André följande.

Bedömning

Enligt 8 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 16–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) även vid rättspsykiatrisk vård. I 22 § LPT finns det bestämmelser om kontroll av ankommande försändelser och i 23 § LPT regleras förutsättningarna för kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Kontroll av ankommande försändelser

22 § LPT har följande lydelse.

Chefsöverläkaren får besluta att försändelser till en patient får undersökas för kontroll av att de inte innehåller sådan egendom som avses i 21 §. Granskningen av en försändelse får inte avse det skriftliga innehållet i brev eller annan skriftlig handling.

Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 21 §, får egendomen omhändertas.

Enligt 23 § LRV får chefsöverläkaren delegera uppgiften till en annan läkare. Med hänsyn till att bestämmelserna i 22 § LPT hänvisar till 21 § LPT finns det anledning att även redovisa innehållet i 21 § första stycket LPT. Det lagrummet har följande lydelse.

En patient får inte inneha

1. narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
2. sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,
3. injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen,
4. andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, eller
5. annan egendom som kan skada honom själv eller någon annan eller vara till men för vården eller ordningen på vårdinrättningen.

Av remissvaret framgår att den aktuella avdelningen har haft stora problem med narkotikainförsel. Vad som har framkommit utgör inte skäl att ifrågasätta att ankommande försändelser kontrolleras. Beträffande formen för kontrollen har utförrarstyrelsen angett att den inte får ske i patientens utevaro. AA har påstått att kontroll av ankommande försändelser har skett i patientens utevaro. Påståendet har inte bemötts i remissvaret, varför jag utgår från att det är riktigt. Jag konstaterar att detta förfarande strider mot enhetens rutiner för kontroll av försändelser.

Visitationer och kroppsbesiktningar

23 § LPT har följande lydelse.

Om det är påkallat får en patient kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till sjukvårdsinrättningen, för kontroll av att han inte bär på sig egendom som avses i 21 §. Detsamma gäller om det under vistelsen på vårdinrättningen uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos patienten.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Chefsöverläkaren beslutar om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Enligt 23 § LRV får chefsöverläkaren delegera uppgiften till en annan läkare. Med kroppsvisitation avses undersökning av patientens kläder, väska eller något annat som han för med sig, däremot inte av hans kropp. En ytlig kroppsbesiktning innebär en granskning av de delar av den nakna kroppen som är synliga. Även armhålor, håret och fotsulorna får undersökas (prop. 1999/91:58 s. 263). Det tillvägagångssätt som AA har beskrivit innebär ett påstående om att det regelmässigt förekom ytliga kroppsbesiktningar. Jag noterar att såväl utförarstyrelsen som chefsöverläkaren och överläkaren i remissvar och yttrande har talat om kroppsvisitationer. Eftersom utförarstyrelsen inte har invänt mot AA:s beskrivning av hur "visitationerna" gick till, utgår jag från att det var fråga om ytliga kroppsbesiktningar. Som har framgått är det tillåtet att genomföra sådana kroppsbesiktningar under vissa förutsättningar. Mot bakgrund av vad som har framkommit i utredningen om narkotikainförsel, har jag inte funnit skäl att ifrågasätta att det fanns skäl för att vidta sådana tvångsåtgärder.

Jag vill dock understryka att avsikten med bestämmelsen inte är att där beskrivna åtgärder skall vidtas rutinmässigt, utan det måste alltid i det särskilda fallet göras en bedömning av om åtgärden är befogad eller ej (a. prop. s. 263). Utförarstyrelsen har inte kommenterat AA:s uttalande om att "visitationerna" utfördes regelmässigt utan misstanke i det särskilda fallet. Mot bakgrund av det som har kommit fram genom utredningen hos JO drar jag emellertid den slutsatsen att ytliga kroppsbesiktningar har använts som ett generellt medel för att få stopp på narkotikainförsel till den aktuella avdelningen, dvs. i strid med det som ovan har anförts om avsikten med den aktuella bestämmelsen.

Dokumentationen

Av 2 § 8 förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård följer att uppgift om visitation eller kroppsbesiktning enligt 23 § LPT skall dokumenteras i patientens journal jämte skälen för åtgärden.

Enligt 2 § 9 samma förordning skall även uppgift om omhändertagande av egendom och kontroll av försändelser dokumenteras i patientens journal.

Av remissvaret framgår att någon strukturerad dokumentation enligt de aktuella bestämmelserna inte har skett. Jag har inte heller vid min granskning av journalen beträffande AA kunnat finna någon dokumentation avseende kontroll av försändelser eller ytliga kroppsbesiktningar.

Utförelsestyrelsen har inte kommenterat det som AA har anfört om att hans försändelser har kontrollerats och att han har utsatts för ständiga ”visitationer” (ytliga kroppsbesiktningar). Jag utgår från att det har vidtagits sådana åtgärder beträffande AA utan att dessa har dokumenterats.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det självfallet av största vikt att dokumentation av de aktuella åtgärderna sker i enlighet med gällande bestämmelser. En korrekt dokumentation är nödvändig för att en granskning av vården skall kunna ske i efterhand. Jag kan konstatera att den bristande dokumentationen rörande såväl motiven till som genomförandet av tvångsåtgärder väsentligt har försvårat min granskning av det som AA har tagit upp i sin anmälan.

Jag ser allvarligt på att vidtagna tvångsåtgärder inte har dokumenterats i vederbörlig ordning. Det är självfallet ett oavvisligt krav att sådana rättssäkerhetsgarantier iaktas av den som ansvarar för vården. Jag kan konstatera att en rutin nu har införts om att dokumentation skall ske. Mot bakgrund härav finner jag inte skäl att vidta några ytterligare åtgärder i anledning av vad som har framkommit.

Ärendet avslutas med den allvarliga kritik som framgår av det anförda. Jag förutsätter att utförelsestyrelsen agerar på sådant sätt att den rättspsykiatriska vården sker i enlighet med gällande lagstiftning.